

De scriptie moet geschreven: over het zelfstandig gebruik van modale werkwoorden

Laura van Zanten

s4733762

01-07-2025

Bachelorscriptie

Onder begeleiding van professor Helen de Hoop

Abstract

Modale werkwoorden fungeren in het Nederlands meestal als hulpwerkwoord, maar kunnen ook voorkomen zonder expliciet hoofdwerkwoord. Deze scriptie beargumenteert waarom modale werkwoorden gezien moeten worden als lexicale werkwoorden die zowel een verbaal als een niet-verbaal complement kunnen selecteren. Ook wordt er een overzicht gegeven van de verschillende soorten zelfstandige modale werkwoorden en hun functie ten opzichte van modale werkwoorden als hulpwerkwoorden in vergelijkbare contexten, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen transitieve en intransitieve modale werkwoorden. De transitieve modale werkwoorden zijn bijna allemaal resultaatgericht en vereisen dat er een transitie plaats moet kunnen vinden. Het argument van intransitieve modale werkwoorden is vaak een stand van zaken; de spreker geeft aan de hand van het gekozen modale werkwoord een oordeel over de waarschijnlijkheid van de feitelijkheid van deze stand van zaken. Beide categorieën hebben dus een eigen functie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	2
2 Soorten modale werkwoorden	3
3 Bespreking van de literatuur	5
3.1 Het proefschrift van Barbiers (1995)	5
3.2 Argumenten voor modale werkwoorden als zelfstandige werkwoorden	8
4 Modale werkwoorden als zelfstandige werkwoorden	11
4.1 Modale complementellipsis: zelfstandig gebruik of niet?	11
4.2 Modale werkwoorden met een niet-verbaal complement	12
4.2.1 Nominale complementen	13
4.2.3 APs als complement	15
4.2.4 PPs als complement	16
4.2.5 Small clauses als complement	16
4.2.6 Overige complementen	16
4.2.7 Is er sprake van een begrensde tralie?	16
4.2.8 Syntactische structuur	18
4.2.9 Modale werkwoorden met voorzetsels	18
4.3 Intransitieve modale werkwoorden	19
4.3.1 Een stand van zaken als subject	19
4.3.2 Een levend subject	20
4.4 Lexicalisatie	20
4.4.1 Transitief <i>moeten</i> en <i>mogen</i>	20
4.4.3 <i>Willen</i>	21
5 Discussie en conclusie	21
Referenties	22

1 Inleiding

Modale werkwoorden vervullen in het Nederlands meestal de rol van hulpwerkwoord, zoals in (1a)-(1c). Ze kunnen echter ook zelfstandig voorkomen, dat wil zeggen zonder expliciet hoofdwkwoord. Dit is te zien in (1d)-(1f). In veel van deze autonome gevallen is er wel een werkwoord bij te denken: in (1d) kan bijvoorbeeld *hebben* worden toegevoegd, in (1e) (*zo*) *te zijn*, en in (1f) *komen*.

- (1) a. Je moet de volgende keer eerder bellen.
- b. Mag je het boek meenemen?
- c. De vliegtuigen moeten en zullen omkeren.
- d. Ik wil een ijsje met twee bolletjes.
- e. Dat hoeft niet.
- f. Ik kan helaas niet.

Autonome modale werkwoorden zijn een stuk frequenter in het Nederlands en verwante variëteiten als het Fries en het Nederduits (Caers & Gregersen, 2019) dan in andere Germaanse talen (Mortelmans et al., 2009). In het Duits (2a) en Deens (2b) is het wel mogelijk om modale werkwoorden zelfstandig te gebruiken wanneer er sprake is van directionele beweging, maar zijn modale werkwoorden in andere contexten nog zuivere hulpwerkwoorden (Olbertz & Honselaar, 2017). Het Engels is zelfs nog een stuk restrictiever (2c; zie ook Mortelmans et al., 2009; Olbertz & Honselaar, 2017).

- (2) a. Sie muss nach Hause.
- b. Hun skal hjem.
- c. *She must home.
- ‘Zij moet naar huis.’

(Olbertz & Honselaar, 2017, p. 2)

Het autonome gebruik van modale werkwoorden is door de afgelopen eeuwen sterk toegenomen (Nuyts, 2011; 2013). Nuyts (2011) heeft het zelfstandig gebruik van modale werkwoorden door de eeuwen heen onderzocht door teksten uit het Oudnederlands, Vroegmiddelnederlands, Vroegnieuw-nederlands en het Huidig Nederlands, evenals gesproken taal uit het Huidig Nederlands te vergelijken. Hij concludeerde dat het autonome gebruik sterk toenam vanaf het Vroegnieuw-nederlands, en dat het zelfstandige gebruik met name in het gesproken Huidig Nederlands relatief hoog is ten opzichte van het totale gebruik van modale werkwoorden. Dit laatste schrijft Nuyts (2011) toe aan de progressiviteit van gesproken taal.

De precieze herkomst van de zelfstandige voorkomens van modale werkwoorden is niet duidelijk. Volgens Nuyts (2011) is er sprake van een proces van degrammaticalisatie (waarbij hulpwerkwoorden evolueren van hulpwerkwoord tot zelfstandig werkwoord) “van een type dat ongezien is in de internationale literatuur” (Nuyts, 2011, p. 157). Of dit daadwerkelijk zo is (Nuyts, 2011; 2013; Nuyts & Caers, 2020) of niet (Honselaar & Olbertz, 2016; Olbertz & Honselaar, 2017), is een vraag die ik niet zal behandelen in deze scriptie; daarvoor verwijs ik

de lezer graag door naar bovengenoemde artikelen. In plaats daarvan zal ik me richten op de vraag of modale werkwoorden daadwerkelijk als zelfstandige werkwoorden worden gebruikt, of dat er onderliggend toch een werkwoord aanwezig is. Ook zal ik betekenisverschillen tussen zinnen met autonome modale werkwoorden en zinnen met modale hulpwerkwoorden bestuderen, om te onderzoeken waarom modale werkwoorden voorkomen zonder hoofdwerkwoord.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd: sectie 2 besteedt aandacht aan de verschillende modale werkwoorden en hun betekenis, sectie 3 bespreekt argumenten voor de stelling dat modale werkwoorden zelfstandig kunnen voorkomen en sectie 4 behandelt verschillende categorieën zelfstandige modale werkwoorden en hun functie.

2 Soorten modale werkwoorden

Modale werkwoorden zijn werkwoorden die een standpunt uitdrukken ten opzichte van de feitelijkheid van een propositie (Narrog, 2005). De feitelijkheid van de uitspraak is zelf niet bekend, maar de spreker kan door de keuze voor een bepaald modaal werkwoord diens standpunt kenbaar maken ten opzichte van de waarschijnlijkheid van de stand van zaken.

Het Nederlands kent zes modale werkwoorden: *hoeven*, *kunnen*, *moeten*, *mogen*, *willen* en *zullen* (Duinhoven, 1997). Omdat *hoeven* vrijwel uitsluitend in negatief-polaire contexten wordt gebruikt (Nuyts et al., 2018), zal ik dit modale werkwoord buiten beschouwing laten in deze scriptie. Ook *zullen* zal ik hier niet meenemen. *Zullen* wordt namelijk meer gebruikt als markeerder van toekomstige tijd dan als modaal werkwoord (Nuyts & Caers, 2020), en als *zullen* modaal gebruikt wordt, is het vrijwel altijd een hulpwerkwoord (Nuyts et al., 2023). Merk op dat Nuyts et al. (2023) ook beargumenteren dat *willen* niet dezelfde trend laat zien als de overige modale werkwoorden wat betreft autonoom gebruik. Nadere inspectie van hun data laat echter zien dat *willen* wel degelijk vaak zelfstandig voorkomt, maar dat er in deze gevallen volgens de auteurs een hoofdwerkwoord bij te bedenken is. Daarom is het volgens hen meestal een impliciet hulpwerkwoord in plaats van een zelfstandig werkwoord. Omdat ik ook geïnteresseerd ben in die gevallen, neem ik *willen* wel mee.

Modale werkwoorden kunnen op verschillende manieren worden geïnterpreteerd, en deze verschillende interpretaties worden in de literatuur op allerlei manieren in categorieën opgedeeld. Gezien het grote aantal verschillende indelingen in de literatuur is het handig als de lezer precies weet hoe de categorieën in deze scriptie in elkaar steken. Ik zal hier de volgende categorieën behandelen: epistemisch, dynamisch, deontisch, bouletisch en situationeel. Hierbij moet worden opgemerkt dat *willen* nagenoeg alleen volitie uitdrukt (Nuyts et al., 2023) en dus eigenlijk altijd bouletisch gebruikt wordt.

Allereerst kunnen modale werkwoorden opgedeeld worden in twee categorieën: epistemische modale werkwoorden en niet-epistemische modale werkwoorden. Epistemische modalen zijn spreker-georiënteerd: ze drukken de waarschijnlijkheid van een situatie uit, op basis van de situatie zelf en de kennis van de wereld die de spreker heeft (Aelbrecht, 2014). In (3) is de lezing van *moeten* epistemisch: de spreker kan bijvoorbeeld de koektrommel opendoen, zien

dat deze leeg is en weten dat alleen Jan in de buurt van de koektrommel is geweest sinds de spreker het een-na-laatste koekje had gepakt. Het kan dus niet anders of Jan heeft het laatste koekje opgegeten, aldus de spreker.

(3) Jan moet het laatste koekje opgegeten hebben.

Vervang *moeten* door *kunnen* in (3) en het is duidelijk dat de overtuiging van de spreker wat betreft de waarheid van de propositie afhangt van het gebruikte modale werkwoord.

Niet-epistemische modale werkwoorden zijn subject-georiënteerd: ze drukken bijvoorbeeld een wens of verlangen van de spreker uit (Aelbrecht, 2014). Ze worden meestal opgedeeld in dynamische en deontische modalen. Ik zal daar nog situationele en bouletische modalen aan toevoegen.

De dynamische interpretatie gaat uit van een subject-interne kracht wat betreft de beschreven gebeurtenis. In het geval van (4a) kan Jan het niet helpen dat hij lacht, in (4b) is Jan in staat om te zwemmen en niet te verdrinken.

(4) a. Jan moet lachen.
b. Jan kan zwemmen.

In de deontische interpretatie is er sprake van verplichting of toestemming door een subject-externe bron. Zo kan het in (5a) zo zijn dat Jans vader Jan verplicht om te gaan schaatsen. In (5b) drukt de spreker diens “toestemming” wat betreft lange haren bij mannen uit.

(5) a. Jan moet schaatsen. (Barbiers, 1995, p. 142)
b. Lange haren kunnen echt niet meer. (Barbiers, 1995, p. 160)

Net als de deontische lezing is de situationele interpretatie participant-extern (maar wel subject-georiënteerd). Deze lezing houdt in dat de situatie toestaat dat hetgeen dat uitgedrukt wordt, gebeurt. Neem bijvoorbeeld de zin in (6). Een voor de hand liggende lezing is de dynamische lezing waarbij Jan zijn zwemdiploma's heeft gehaald en dus waarschijnlijk niet verdrinkt als hij in het water terechtkomt. Een andere mogelijke lezing is dat er een zwembad is bij het hotel waar Jan verblijft en Jan zijn zwemkleding heeft meegenomen: de situatie staat dus toe dat Jan zwemt (Foolen & de Hoop, 2009).

(6) Jan kan zwemmen. (Foolen & de Hoop, 2009, p. 306)

Tot slot bestaat de bouletische interpretatie. Deze lezing is participant-intern, want dit betreft de mogelijkheid of noodzakelijkheid van een propositie onder de wensen van de spreker (Von Fintel, 2006 via Puskás, 2018) en de omstandigheden (Hacquard & Cournane, 2016):

(7) a. Je moet met mij mee naar het feestje! Alsjeblieft!

- b. Ik wil een film kijken.

Modale werkwoorden verschillen in hun basisbetekenis, de betekenis die hoorders zullen prefereren wanneer er geen context is die ze een andere richting in stuurt. De basisbetekenis van *kunnen* is dynamisch, de basisbetekenis van *moeten* en *mogen* is deontisch (Foolen & de Hoop, 2009) en de basisbetekenis van *willen* is bouletisch (Hacquard & Cournane, 2016, voor het Engelse *to want*).

3 Bespreking van de literatuur

Een aantal taalwetenschappers heeft zich al eerder beziggehouden met het voorkomen van modale werkwoorden als zelfstandige werkwoorden. De meeste van deze onderzoeken richten zich op de oorsprong en de ontwikkeling van dit fenomeen (o.a. Nuyts, 2011; 2013; Honselaar & Olbertz, 2016; Olbertz & Honselaar, 2017; Nuyts & Caers, 2020); slechts enkele focussen op het fenomeen zelf, namelijk of modale werkwoorden zelfstandig worden gebruikt of dat er onderliggend een werkwoord aanwezig is (Barbiers, 1995; Aelbrecht, 2014). Aelbrecht (2014) geeft argumenten voor de stelling dat modale werkwoorden zich net zo gedragen als sommige lexicale werkwoorden en het dus niet onlogisch is om te stellen dat modale werkwoorden lexicale werkwoorden kunnen zijn. Op haar argumentatie zal ik hier niet verder ingaan; hiervoor kan de lezer Aelbrecht (2014) raadplegen. In plaats daarvan zal ik hier het werk van Barbiers (1995) bespreken, die beargumenteert dat er bij autonome modale werkwoorden geen onderliggend werkwoord aanwezig is. In sectie 3.1 zal ik een aantal van de argumenten van Barbiers (1995) bespreken die wat mij betreft onvolledig zijn, en uitleggen hoe deze alsnog kunnen onderbouwen dat modale werkwoorden zelfstandige werkwoorden zijn. In sectie 3.2 zal ik vervolgens extra argumenten van Barbiers (1995) en De Hoop (2025) bespreken, die ervoor pleiten dat er geen onderliggend werkwoord aanwezig is, maar dat modale werkwoorden lexicale werkwoorden zijn die een verbaal complement kunnen selecteren.

3.1 Het proefschrift van Barbiers (1995)

In zijn proefschrift beargumenteert Barbiers (1995) dat modale werkwoorden lexicale werkwoorden zijn die zowel een verbaal als een niet-verbaal complement kunnen selecteren. Ik ben het echter niet met al zijn argumenten eens. Hieronder zal ik een aantal argumenten bespreken die wat mij betreft niet voldoende zijn om te concluderen dat modale werkwoorden zelfstandige werkwoorden zijn.

Het eerste argument dat Barbiers (1995) aanhaalt, is een argument tegen de aanname dat het onderliggende werkwoord een vorm is van *gaan*, *hebben* of een ander simpel werkwoord (zoals in Vanden Wyngaerd, 1990). Hij stelt dat in sommige gevallen een passieve interpretatie waarschijnlijker is dan een actieve interpretatie. Hij geeft hier verder geen uitleg voor, maar de volgende zinnen illustreren dit:

- (8) a. Om 8 uur moeten de lampen uit.
b. Om 8 uur moeten de lampen uit zijn.

c. Om 8 uur moeten de lampen uit gaan.

De lezing van (8a) is dat iemand (waarschijnlijk de hoorder) ervoor moet zorgen dat de lampen om 8 uur van aan naar uit gaan. In (8b) maakt het juist niet uit wanneer de lampen uit gaan en of ze op het moment van spreken al uit zijn, zolang ze om 8 uur maar uit zijn. De lezing van (8c) is eerder epistemisch dan deontisch: het kan bijvoorbeeld zijn dat een huis een automatische timer heeft, waardoor de lampen iedere dag om 8 uur uit gaan.

Dit impliceert dat ook in een zin als (9a) een passieve interpretatie (als in (9c)) waarschijnlijker is dan een actieve interpretatie (als in (9b)). Het onderliggende werkwoord is dan geen simpel werkwoord, maar een werkwoordcluster.

- (9)
- a. Deze lampen moeten uit.
 - b. Deze lampen moeten uit gaan/zijn.
 - c. Deze lampen moeten uit worden gedaan.
 - d. *Deze lampen moeten door jou uit.
 - e. Deze lampen moeten door jou uit worden gedaan.
 - f. Deze lampen moeten door Piet uit en door Jan aan worden gedaan.
 - g. *Deze lampen moeten zorgvuldig uit.
 - h. Deze lampen moeten zorgvuldig uit worden gedaan.

(Barbiers, 1995, p.151-152)

Barbiers (1995) benadrukt dat een onderliggend werkwoordcluster ansich voor PF-deletie (de visie dat het werkwoord onderliggend aanwezig is, maar alleen fonologisch niet gerealiseerd wordt) geen probleem is, maar de onduidelijkheid over het onderliggende werkwoord problematisch wordt zodra een agens (9d,e) of een bijwoord dat betrekking heeft op de agens (9g,h) wordt toegevoegd. Het is namelijk onwaarschijnlijk dat zowel de agens (9d,e) als een bijwoord (9g,h) wordt verwijderd in het geval van PF-deletie, zeker gezien deletie van *worden gedaan* niet eist dat de agens wordt verwijderd in (9f). Volgens Barbiers (1995) suggereert dit dat de zin zonder onderliggend infinitief ((9a)) een andere syntactische structuur en dus mogelijk ook een andere betekenis heeft dan de zin met *worden gedaan* als verbaal complement ((9c)).

Het bovenstaande argument is echter niet logisch. Barbiers (1995) stelt namelijk dat er een werkwoordcluster onderliggend aanwezig zou moeten zijn in (10a), maar de argumenten die hij geeft, pleiten er juist voor dat het onderliggende werkwoord in (10a) *zijn* is (zoals in (10a)). De toevoeging van een agens (10b) of een bijwoord dat betrekking heeft op de agens (10c) is namelijk niet mogelijk wanneer *zijn* wordt toegevoegd, terwijl dit wel mogelijk is wanneer *worden gedaan* wordt toegevoegd (10e,h) aan de zin.

- (10)
- a. Deze lampen moeten uit zijn.
 - b. *Deze lampen moeten door jou uit zijn.
 - c. *Deze lampen moeten zorgvuldig uit zijn.

De conclusie van Barbiers (1995) dat *worden gedaan* niet onderliggend is in (10a) staat hiermee nog steeds overeind, maar we kunnen op basis van dat argument niet concluderen dat er überhaupt geen onderliggend werkwoord aanwezig is. Het werkwoord *zijn* kan namelijk nog steeds onderliggend zijn. Dat ook dat onwaarschijnlijk is, is te lezen in sectie 3.2. Merk op dat het werkwoord *gaan* ook mogelijk is volgens deze argumenten, maar het argument tegen *gaan* onderliggend is hetzelfde als het argument tegen *zijn* onderliggend. Dit argument wordt in sectie 3.2 besproken.

Het tweede argument van Barbiers (1995) is dat er soms geen onderliggend werkwoord te vinden is. Zelf geeft hij hierbij (11a) als voorbeeld. Zoals ook Aelbrecht (2014) opmerkt, is het werkwoord in deze zin niet het modale werkwoord *kunnen*, maar het werkwoord *aankunnen*, wat geen modaal werkwoord is. Dit argument gaat dus niet op.

- (11) a. Jan kan zijn werk niet aan. (Barbiers, 1995, p.152)
b. Jan mag Marie wel. (Barbiers, 1995, p.154)

Een ander voorbeeld dat Barbiers (1995) geeft als argument tegen een onderliggend werkwoord is (11b), waarbij de toevoeging van het werkwoord (bijvoorbeeld *doen* of *hebben*) de betekenis van de zin verandert. Aelbrecht (2014) merkt echter terecht op dat *mogen* (en ook *moeten*) in deze context de modale betekenis is verloren, en er hier sprake is van een gelexicaliseerde interpretatie. Er zijn zeker wel voorbeelden te bedenken waar de betekenis van de zin verandert door het toevoegen (of verwijderen) van een werkwoord (zie sectie 3.2), maar de voorbeelden van Barbiers (1995) kloppen naar mijn mening niet.

Als derde argument geeft Barbiers (1995) voorbeelden van zinnen waarin *gaan* niet verwijderd kan worden:

- (12) a. Deze maatregel moet vandaag in *(gaan).
b. Jan wil de vervuiling tegen *(gaan).
(Barbiers, 1995, p.153)

Hoewel het in deze zinnen gaat om de werkwoorden *ingaan* en *tegengaan* in plaats van om het werkwoord *gaan*, zijn er wel andere voorbeelden te bedenken waar het werkwoord niet verwijderd kan worden (13a,b) of waar juist een deel van het werkwoord verwijderd kan worden (13c):

- (13) a. Jan moet morgen aanwezig *(zijn).
b. We moeten zo snel mogelijk *(gaan).
c. De koekjes moeten op (gegeten worden).

Als het onderliggende werkwoord in sommige gevallen niet verwijderd kan worden, moet er een verklaring zijn waarom het werkwoord in het ene geval wel verwijderd kan worden en in het andere niet, aldus Barbiers (1995). Deze vraag geldt andersom echter ook: waarom kan *moeten* in de zinnen in (12) niet voorkomen zonder hoofdwerkwoord?

Tot slot laat Barbiers (1995) zien dat niet alle modale werkwoorden dezelfde complementen kunnen selecteren in afwezigheid van een verbaal complement (14), maar dat al deze complementen wel mogelijk zijn wanneer hetzelfde verbale complement aanwezig is (15).

- (14) a. Jan moet een koekje/*een ingewikkelde truc/een plas.
b. Jan kan *een koekje/een ingewikkelde truc/*een plas.
c. Jan mag een koekje/*een ingewikkelde truc/?een plas.
d. Jan wil een koekje/*een ingewikkelde truc/*een plas.

(Barbiers, 1995, p.155)

- (15) a. Jan moet/kan/mag/wil een koekje hebben.
b. Jan moet/kan/mag/wil een ingewikkelde truc doen.
c. Jan moet/kan/mag/wil een plas doen.

(Barbiers, 1995, p. 156)

Volgens Barbiers (1995) en Aelbrecht (2014) maakt dit de eisen voor het wel of niet voorkomen van PF-deletie behoorlijk ingewikkeld, en roept het de vraag op of de complete afwezigheid van het onderliggende werkwoord misschien een meer voor de hand liggende theorie is. Het is volgens hen namelijk logischer dat zelfstandige werkwoorden semantische restricties opleggen aan hun complementen. Volgens mij is dit echter niet waar; aan deletie kunnen op een vergelijkbare manier eisen worden opgelegd. Dit argument is dus niet direct een onderbouwing voor het zelfstandig voorkomen van modale werkwoorden. Daar komt bij dat ze naar mijn mening te snel zijn met hun grammaticale oordelen. Zo zou ik stellen dat *een plas* ook bij *willen* en *mogen* als complement mogelijk is. Daarnaast lijkt *kunnen* (zie (14b)) alleen nominale complementen toe te staan wanneer de betekenis dynamisch is (zie ook sectie 4.2.1). Ook zijn er passende contexten te bedenken voor de complementen die volgens hen bij de andere modale werkwoorden niet toegestaan zijn (zie (16)).

- (16) a. Hij moet alleen nog een ingewikkelde truc, daarna is hij klaar.
b. Hij mag alleen nog de ingewikkelde truc, dat is de laatste. Daarna moet hij ophouden.

Het lijkt er dus op dat de grammaticaliteit van een zin niet alleen bepaald wordt door het complement zelf, maar ook door de context.

3.2 Argumenten voor modale werkwoorden als zelfstandige werkwoorden

In deze sectie zal ik de argumenten bespreken die ervoor pleiten dat modale werkwoorden niet-verbale complementen kunnen selecteren. Naar mijn mening zijn er namelijk twee sterke argumenten om te onderbouwen dat modale werkwoorden zelfstandig kunnen voorkomen.

Het eerste argument komt van Barbiers (1995) en betreft het verschil tussen (17a) en (17b). Hij stelt dat de epistemische lezing van (17b,d) verdwijnt wanneer het werkwoord *zijn* verwijderd wordt. Stel, iemand heeft de wasmachine aangezet. Na een paar uur neemt

diegene een kijkje bij de wasmachine, waar de wasmachine leeg blijkt. In dat geval is (17d) een mogelijke uiting van die persoon, terwijl (17c) ongrammaticaal is. Dit ondanks het feit dat zowel (17a) als (17b) mogelijk is. De deontische betekenis bestaat in zowel (17a) als (17b), terwijl de epistemische lezing alleen mogelijk is in (17b).

- (17) a. De was moet opgehangen.
b. De was moet opgehangen zijn.
c. *De was moet opgehangen, want de wasmachine is leeg.
d. De was moet opgehangen zijn, want de wasmachine is leeg.

Dit is niet logisch als er onderliggend een werkwoord aanwezig is, omdat de verwachting dan is dat de zin met onderliggend werkwoord identiek is aan de zin met een aanwezig werkwoord. Dit pleit ervoor dat (17a) en (17b) verschillen in syntactische structuur.

Dit argument geldt overigens niet alleen voor de epistemische lezing. Ook de situationele lezing kan verdwijnen wanneer het werkwoord verwijderd wordt. In (18b) is zowel een situationele als een dynamische lezing mogelijk.

- (18) a. Naast Engels kan de gastheer ook Frans of Duits.
b. Naast Engels kan de gastheer ook Frans of Duits spreken.
c. *Naast Engels kan de gastheer ook Frans of Duits, wat u het liefst heeft.
d. Naast Engels kan de gastheer ook Frans of Duits spreken, wat u het liefst heeft.

Op het eerste gezicht lijkt (18a) misschien ongrammaticaal, maar deze zin kan prima uitgesproken worden door een spreker die wel weet dat de gastheer een tweede moderne vreemde taal spreekt, maar niet (meer) weet welke dat is. *Kunnen* wordt hier dus dynamisch gebruikt. In (18d) is de lezing echter louter situationeel: afhankelijk van de situatie kan de gastheer Frans of Duits spreken, hij kan het allebei. In (18a) vervalt die situationele lezing, waardoor (18c) ongrammaticaal is. Voor argumentatie waarom *kunnen* hier gebruikt kan worden in plaats van het prescriptieve *kennen*, verwijs ik de lezer overigens graag door naar De Hoop (2025).

In lijn met dit argument is de observatie dat een betekenisverschil tussen de zin met hoofdwerkwoord en de zin zonder hoofdwerkwoord niet altijd te maken heeft met de lezing van het modale werkwoord. Hiertoe heb ik een tweetal voorbeelden, (19) en (20). Merk op dat (19a) voor sommige sprekers gemarkeerd is, waardoor dit voorbeeld mogelijk niet voor iedereen even logisch is. De moedertaalsprekers die ik heb gesproken die (19a) grammaticaal vinden, voelen echter ook duidelijk een betekenisverschil tussen de zin met *worden* en de zin zonder *worden*. Zo kan (19a) volgens hen alleen verwijzen naar een specifiek plantje dat toevallig onvruchtbaar is, terwijl (19b) ook betrekking kan hebben op de hele soort orchidee.

- (19) a. Deze zeldzame orchidee kan nauwelijks bevrucht.
b. Deze zeldzame orchidee kan nauwelijks bevrucht worden.

Het tweede voorbeeld is van Hoeksema (1997) en komt er eigenlijk op neer dat zelfstandige modale werkwoorden een situatie beschrijven die op dit moment (nog) niet de realiteit is. Bij modale werkwoorden die een verbaal complement selecteren, hoeft dit niet zo te zijn. Hij legt uit dat (20a) en (20b) van elkaar verschillen omdat de kamer niet schoon is in (20a), terwijl de kamer wel schoon kan zijn in (20b). Zo kan (20b) wel een antwoord zijn op de vraag *Waarom is de kamer altijd zo schoon?* terwijl (20a) in die context raar klinkt. Ook (20c) drukt overigens uit dat de kamer nog niet schoon is, maar zoals in sectie 3.1 besproken verschillen (20a) en (20c) van syntactische structuur.

- (20) a. De kamer moet schoon, want Jan is allergisch voor stof.
b. De kamer moet schoon zijn, want Jan is allergisch voor stof.
c. De kamer moet schoon worden (gemaakt), want Jan is allergisch voor stof.
(Hoeksema, 1997, p. 6)

Het feit dat er betekenisverschillen zijn tussen zinnen met een zelfstandig modaal werkwoord en zinnen met een modaal werkwoord dat een verbaal complement selecteert, impliceert dat deze structuren daadwerkelijk van elkaar verschillen.

Het tweede argument is van De Hoop (2025), en betreft het gebruik van modale werkwoorden als voltooid deelwoorden zoals in (21a). In dit soort zinnen kan namelijk helemaal geen werkwoord toegevoegd worden (zie (21b)). Als een spreker een werkwoord toe wil voegen, wordt het voltooid deelwoord een infinitief (zie (21c)), een verschijnsel dat *Infinitivus pro Participio* (IPP) wordt genoemd. Ofwel: er kan onderliggend geen hoofdwerkwoord aanwezig zijn, omdat je dit niet kunt toevoegen zonder het modale voltooid deelwoord te wijzigen naar een infinitief.

- (21) a. Dat had wat vlotter gekund/gemogen/gemoeten.
b. *Dat had wat vlotter gekund/gemogen/gemoeten gebeuren.
c. Dat had wat vlotter kunnen/mogen/moeten gebeuren.
(Aelbrecht, 2014, p. 398)

Aelbrecht (2014) is het niet eens met dit argument. Zij stelt dat er in de tweede helft van (22) wel degelijk een onderliggend werkwoord aanwezig is, terwijl er daar geen sprake is van IPP. Zij stelt daarom dat het IPP-effect op fonologisch niveau plaatsvindt, en je niet kunt stellen dat de zinnen in (21) een argument vormen voor de afwezigheid van een onderliggend werkwoord.

- (22) Hij wilde niet (met haar) dansen, maar hij heeft gemoeten/*moeten.¹
(Aelbrecht, 2014, p. 398)

Voor de moedertaalsprekers van het Nederlands die ik heb gesproken, geldt echter dat (22) ongrammaticaal is; zinnen als (23b) of (23c) krijgen de voorkeur. Merk op dat in (23b) ook

¹ Grammaticaliteitsoordeel van Aelbrecht (2014).

sprake is van een voltooid deelwoord, wat daarmee misschien juist het argument van Aelbrecht (2014) lijkt te bevestigen. Hier wordt echter *dat* toegevoegd (of *het*), waardoor het volgens Aelbrecht (2014) een andere constructie is.

- (23) a. *Hij wilde niet (met haar) dansen, maar hij heeft (wel) ontmoeten.
b. Hij wilde niet (met haar) dansen, maar hij heeft dat (wel) ontmoeten.
c. Hij wilde niet (met haar) dansen, maar hij moest (wel).

Eigenlijk ondersteunen de zinnen in (23) dus juist het argument van De Hoop (2025): als er, zoals Aelbrecht (2014) beweert, onderliggend een werkwoord aanwezig is (zoals in (23c)), kan het voltooid deelwoord van het modale werkwoord niet gebruikt worden.

4 Modale werkwoorden als zelfstandige werkwoorden

In de vorige sectie heb ik geconcludeerd dat modale werkwoorden geen hulpwerkwoorden zijn, maar lexicale werkwoorden die een verbaal of een niet-verbaal complement kunnen selecteren. In deze sectie zal ik proberen te duiden waarom modale werkwoorden zelfstandig gebruikt worden. Grotendeels zal ik hier de categorisering van Aelbrecht (2014) aanhouden. Zij maakt onderscheid tussen vier soorten modale werkwoorden die voorkomen zonder verbaal complement, en behandelt de vraag of er bij deze vier types wel of geen onderliggend werkwoord aanwezig is. Ze concludeert dat er twee overkoepelende categorieën zijn: een fenomeen dat zij modale complementellipsis noemt, waar modale werkwoorden zelfstandig lijken voor te komen, maar er een hoofdwkwoord onderliggend aanwezig is, en modale werkwoorden die daadwerkelijk fungeren als zelfstandige werkwoorden. Ik zal allereerst beargumenteren waarom modale complementellipsis niet anders is dan ander zelfstandig gebruik van modale werkwoorden. Daarna zal ik dieper ingaan op de verschillende categorieën zelfstandige modale werkwoorden waar ik onderscheid tussen maak, en proberen uit te leggen waarom het modale werkwoord in deze gevallen zelfstandig gebruikt wordt.

4.1 Modale complementellipsis: zelfstandig gebruik of niet?

Een van de categorieën die Aelbrecht (2014) onderscheidt is modale complementellipsis. Onder modale complementellipsis verstaat ze zinnen als (24), waar het verbale complement niet uitgesproken wordt. Dit schrijft Aelbrecht (2014) toe aan de aanwezigheid van het (onderstreepte) antecedent, dat volgens haar in beide zinnen al dan niet onzichtbaar aanwezig is.

- (24) a. Jan wil wel helpen, maar hij kan niet [~~helpen~~].
b. John wants to help, but he can't [~~help~~].

(Aelbrecht, 2014, p. 383)

Dit type zelfstandige modale werkwoorden komt ook voor in het Engels (24b), een argument dat ook Nuyts et al. (2023) gebruiken om te onderbouwen dat we hier met een ander type zelfstandige modale werkwoorden te maken hebben dan tot nu toe behandeld. Volgens mij zijn deze zinnen echter wezenlijk anders, ondanks dat ze dezelfde oppervlaktestructuur hebben. Dit zal ik hier toelichten.

Volgens Aelbrecht (2014) is (25) dus een voorbeeld van een zin die de onderliggende structuur laat zien in het geval van modale complementellipsis.

(25) Maarten wil mijn fiets wel herstellen, maar hij kan mijn fiets niet herstellen.

In (25) is zowel een dynamische lezing als een situationele lezing mogelijk: Maarten kan bijvoorbeeld niet omdat hij op zaterdag verhinderd is en de fiets uiterlijk zaterdag gerepareerd moet zijn (situationeel), of hij kan niet helpen omdat hij niet weet hoe hij een fiets moet repareren (dynamisch). In het geval van modale complementellipsis zou (25) er volgens Aelbrecht (2014) dan uit komen te zien als in (26a).

- (26) a. Maarten wil mijn fiets wel herstellen, maar hij kan niet.
b. Maarten wil mijn fiets wel herstellen, maar hij kan dat niet.

(Aelbrecht, 2014, p. 383)

Zelf merkt ze al op dat in (26a) alleen de situationele lezing mogelijk is (zij noemt dit een deontische lezing; de precieze naam maakt voor mijn argument niet uit, deze lezing is hoe dan ook niet dynamisch). Om de dynamische lezing terug te krijgen, moet *dat* toegevoegd worden, zoals in (26b). Ook in (26a) is dit argument te gebruiken (al is het mogelijk iets minder duidelijk): Maarten heeft mogelijk wel de vaardigheden om te helpen, maar hij is simpelweg niet beschikbaar. Dit impliceert echter dat (25) niet de onderliggende structuur van (26a) kan zijn: in dat geval zou de dynamische lezing ook na deletie behouden moeten worden. Dit is precies een argument van Barbiers (1995) om te onderbouwen dat modale werkwoorden zelfstandig kunnen voorkomen (zie sectie 3.2), dat Aelbrecht (2014) in haar artikel overneemt om te beargumenteren dat de andere drie categorieën uit haar artikel wél volledig zelfstandige werkwoorden zijn.

Dit argument wordt ondersteund door de observatie dat het Engels wel beide lezingen toestaat: in (27) zijn de situationele en de dynamische lezing beide mogelijk (Harriet Yates, persoonlijke communicatie, 23 juni 2025). Daarmee verschilt de Engelse zin wel degelijk van de vergelijkbare Nederlandse zin.

- (27) Maarten wants to repair my bike, but he can't.
'Maarten wil mijn fiets herstellen, maar hij kan niet.'

Het is dus onlogisch dat *de fiets herstellen* onderliggend aanwezig is. Daarom zou ik stellen dat modale complementellipsis geen apart geval is, maar dat het modale *kunnen* hier op dezelfde manier zelfstandig wordt gebruikt als in andere gevallen (zie ook sectie 4.3).

4.2 Modale werkwoorden met een niet-verbaal complement

Barbiers (1995) richt zich in zijn analyse vooral op modale werkwoorden met een niet-verbaal complement. Hij stelt dat modale werkwoorden naast verbale complementen ook

een DP, AP, AdvP of PP kunnen selecteren. Een aantal van dit soort zinnen is te zien in (28). Het complement is hier steeds onderstreept.

(28)	a. Ik wil <u>een koekje</u> .	DP
	b. Het glas moet <u>vol</u> .	AP
	c. Die schoenen kunnen wel <u>weg</u> .	AdvP
	d. Mag ik <u>op Netflix</u> ?	PP

Volgens Barbiers (1995) moet het complement van een zelfstandig modaal werkwoord een eindpunt aanduiden op een begrensd tralie (een lineaire ordening met een vast eindpunt; Hoeksema, 1997). Er moet een schaal zijn van 0 tot 1, waarbij de huidige staat niet 1 is, maar dat wel zou moeten/kunnen/mogen/willen zijn. In (29a) is het huis bijvoorbeeld niet schoon, maar zou het dat wel moeten zijn. Deze transitie van *niet schoon* naar *schoon* wordt ook wel een polariteitstransitie genoemd.

- (29) a. Het huis moet schoon.
b. *De film kan leuk.

Een zin als (29b) is volgens Barbiers (1995) niet mogelijk, omdat *leuk* niet begrensd is: iets schoon is, kan het niet makkelijk nog schoner worden, terwijl iets wel leuker kan worden als het al leuk is. Merk op dat deze theorie in lijn is met de observatie dat de gewenste of vereiste staat nog niet bereikt is in het geval van zelfstandige modale werkwoorden (zie voorbeeld (20)).

In deze sectie zal ik eerst de verschillende soorten complementen bespreken. Daarna zal ik dieper ingaan op de theorie van Barbiers (1995) over de aanwezigheid van een begrensd tralie. Tot slot zal ik de syntactische structuur van zelfstandige modale werkwoorden bespreken.

4.2.1 Nominale complementen

In het geval van nominale complementen hebben we te maken met transitieve modale werkwoorden. Voordat *kunnen*, *moeten*, *mogen* en *willen* evolueerden tot hulpwerkwoord, waren het transitieve werkwoorden die verplicht een nominaal complement selecteerden (Nuyts et al., 2023). Meestal is het subject in deze gevallen een levend wezen. Voor *kunnen* is dit oude hoofdwerkwoordelijke gebruik nog terug te zien in zinnen als (30) (zie ook Nuyts, 2007), waar uitsluitend een dynamische interpretatie mogelijk is.

- (30) De goochelaar kan een heel ingewikkelde truc.

Of dit hoofdwerkwoordelijk gebruik juist door sprekers wordt gebruikt om andere lezingen uit te sluiten of dat het alleen nog een overblijfsel is van vroeger, is een open vraag die beantwoord kan worden door gericht diachroon corpusonderzoek.

Volgens Barbiers (1995) moeten nominale complementen van zelfstandige modale werkwoorden ook voldoen aan de aanwezigheid van een begrensde tralie. Anders dan bij *kunnen* is het zelfstandige gebruik van de andere drie modale werkwoorden wel te plaatsen binnen de autonomisering van modale werkwoorden: in (31) is steeds sprake van een mogelijke lineaire ordening met een concreet eindpunt (een maaltijd/koekje hebben of een appelvink zien).

- (31) a. Ik wil een maaltijd.
b. Ik moet nog een appelvink.
c. Hij mag een koekje.

Het begrensde tralie kan volgens Barbiers (1995) de grammaticaliteit van zinnen met een nominaal complement verklaren. Volgens hem kunnen DPs met een indefinit lidwoord altijd fungeren als complement van een zelfstandig modaal werkwoord (32), terwijl DPs met een definit lidwoord slechts soms als complement kunnen voorkomen (33). DPs zonder lidwoord kunnen in principe niet als complement voorkomen (34), tenzij deze ontelbaar zijn, zoals in *Jan wil warmte*.

- (32) a. Jan wil een lid.
b. Maarten moet een voorzitter.

- (33) a. *Jan wil het lid.
b. Maarten moet de voorzitter.

- (34) a. *Jan wil lid.
b. *Maarten moet voorzitter.

De meest intuïtieve betekenis verschilt tussen deze zinnen. In (32) is de meest voor de hand liggende interpretatie dat Jan wil dat zijn vereniging een lid krijgt, terwijl Maarten voor die van hem nog een voorzitter nodig heeft. De zinnen uit (33) komen over alsof Jan het lid en Maarten de voorzitter in kwestie nog even wil spreken. In (34) kan *worden* worden toegevoegd, wat impliceert dat Jan nog geen lid is en Maarten nog geen voorzitter. Dat er sprake is van een begrensde tralie in (32) is duidelijk: Jan heeft nog geen leden, maar wil er wel graag (minstens) een, terwijl Maarten nog geen voorzitter heeft en er wel een nodig heeft. Ook het verschil in grammaticaliteit tussen (33a) en (33b) is uit te leggen met de aan- of afwezigheid van een begrensde tralie: het is waarschijnlijk dat er meerdere leden zijn in (33a), dus er is geen duidelijk eindpunt, terwijl er logischerwijs maar één voorzitter is in (33b). Nu is de vraag waarom er in (34) geen sprake zou zijn van een begrensde tralie. Barbiers (1995) licht dit verder niet toe. Volgens mij is er echter duidelijk een lineaire ordening op wel of geen lid zijn, en is het eindpunt van lid zijn een duidelijk eindpunt. Hoewel de aanwezigheid van een begrensde tralie wel een vereiste lijkt voor zelfstandig gebruik, is dit niet voldoende. Mogelijk spelen syntactische restricties van de zelfstandige modale werkwoorden hier een rol.

4.2.3 APs als complement

Barbiers (1995) merkt op dat adjectieven alleen als het complement van een modaal werkwoord kunnen voorkomen wanneer deze een veranderlijke eigenschap beschrijven (*stage-level adjectives*); een modaal werkwoord beschrijft volgens hem een (mogelijke) transitie, en een onveranderlijke eigenschap (in het geval van *individual-level adjectives*) staat deze transitie niet toe. Dit is te zien in (35).

- (35) a. *Het verhaal moet leuk.
b. *Het programma kan lang.

(Barbiers, 1995, p. 163)

Niet alle adjectieven die veranderlijke eigenschappen uitdrukken, kunnen als complement worden gebruikt. *Los* en *ziek* zijn allebei eigenschappen die niet vaststaan, maar toch is (36a) wel grammaticaal en (36b) niet.

- (36) a. De trossen mogen los.
b. *Jan kan ziek.

(Barbiers, 1995, p. 163-164)

Daarom stelt Barbiers dat er sprake moet zijn van een begrensde tralie. De aan- of afwezigheid van een begrensde tralie kan inderdaad verklaren waarom sommige adjectieven wel als complement voor kunnen komen en andere niet. Een woord als *ziek* kan geen complement vormen omdat er geen eindpunt is, terwijl *beschikbaar* geen lineaire ordening toestaat en daarom niet als complement voor kan komen (Barbiers, 1995). Aan de andere kant kunnen ook sommige *individual-level* adjectieven als complement voorkomen, als er maar een lineaire ordening is:

- (37) a. Het verhaal kan veel leuker.
b. Het programma moet een uur langer.

(Barbiers, 1995, p. 167)

Barbiers (1995) stelt dat een kamer wel *viezer* kan worden, maar niet makkelijk *schoner*. Dit is hoe hij de incongruentie tussen (38a) en (38b) uitlegt: *schoon* is een duidelijk eindpunt, terwijl *vies* dat niet is. Hoeksema (1997) stelt echter dat (38b) wel degelijk grammaticaal kan zijn, bijvoorbeeld wanneer een regisseur deze zin uitspreekt op een filmset.

- (38) a. Deze kamer moet schoon.
b. ?Deze kamer moet vies.

Ook dit wijst erop dat er een grotere rol is voor de context dan Barbiers (1995) stelt (zie ook sectie 3.1), en de aanwezigheid van een begrensde tralie mogelijk niet de enige verklaring is.

4.2.4 PPs als complement

Niet alle PPs kunnen voorkomen als complement van een zelfstandig modaal werkwoord, iets wat duidelijk wordt in (39).

- (39) a. *We kunnen in het bos.
b. We kunnen het bos in.

Barbiers (1995) stelt dat PPs alleen als complement voor kunnen komen wanneer ze een directionele interpretatie kunnen krijgen, zoals in (39b). In (39a) is alleen een locatieve interpretatie mogelijk; deze zin is ongrammaticaal. Deze observatie ondersteunt het argument van een verplichte begrensde tralie, aangezien deze wel mogelijk is bij een PP van richting en niet bij een PP van locatie.

Overigens kunnen andere PPs wel voorkomen met zelfstandige modale werkwoorden, maar in dit geval is er vaak sprake van een vaste uitdrukking, zoals de uitdrukking *ergens tegen kunnen* in (40):

- (40) Hij kan niet tegen bloed.

4.2.5 *Small clauses* als complement

Ook *small clauses* kunnen in sommige gevallen worden geselecteerd als direct object, zoals in (41). Deze structuur lijkt alleen mogelijk bij *willen*, al sluit ik niet uit dat er contexten zijn waarin ook de andere modale werkwoorden een subject en een *small clause* selecteren.

- (41) a. Oma wil de deur open.
b. *Oma kan/moet/mag de deur open.

Hier lijkt ook sprake te zijn van een begrensde tralie: de deur is nog niet open, maar oma wil wel dat dit zo is.

4.2.6 Overige complementen

Zelfstandige modale werkwoorden kunnen ook voorkomen met partikels en preposities:

- (42) a. De scriptie moet af.
b. De boeken kunnen weg.
c. Deze scène moet opnieuw.

Ook hier is sprake van een begrensde tralie: een scriptie die af is, boeken die weg zijn en een scène die opnieuw gedaan is, zijn allemaal duidelijke eindpunten van een lineaire ordening.

4.2.7 Is er sprake van een begrensde tralie?

Zoals eerder vermeld, gebruikt Barbiers (1995) het concept van een begrensde tralie om te verklaren welke complementen wel of niet geselecteerd kunnen worden door zelfstandige modale werkwoorden. Volgens hem moet er bij het complement van een zelfstandig modaal

werkwoord een schaal van 0 tot 1 zijn waarbij de huidige staat niet 1 is, terwijl deze staat wel vereist of gewenst is.

Toch hebben we gezien dat de aan- of afwezigheid van een begrensd tralie geen volledig sluitend argument is. Sommige niet-begrensde adjectieven kunnen namelijk als complement voorkomen in specifieke situaties, terwijl ze in andere situaties juist raar klinken. Denk aan (14) en (16), hier herhaald:

- (43) a. *Jan moet een ingewikkelde truc.
b. Hij moet alleen nog een ingewikkelde truc, daarna is hij klaar.

In beide gevallen is een begrensd tralie voor te stellen, waarbij het subject de ingewikkelde truc nog niet gedaan heeft maar wel moet gaan doen. Toch is (43a) ongrammaticaal, terwijl (43b) grammaticaal is. Het begrensd-zijn van het tralie is dus geen eis exclusief voor zelfstandige modale werkwoorden, maar er moet een andere verklaring te vinden zijn voor deze asymmetrie.

Daarnaast kan de vereiste lineaire ordening ook gerealiseerd worden door *worden* toe te voegen in een zin als (44a), of *krijgen* in (44b).

- (44) a. Mijn haar moet geknipt.
b. De hond moet kaas.

Eerder hebben we echter gezien dat de zin zonder *worden*, (45a), en de zin met *worden*, (45b), verschillen in syntactische structuur (zie sectie 3.1, maar ook (45c) en (45d)). Er moet dus een reden zijn dat (45a) wordt gebruikt in plaats van (45b).

- (45) a. Mijn haar moet geknipt.
b. Mijn haar moet geknipt worden.
c. *Mijn haar moet door de kapper geknipt.
d. Mijn haar moet door de kapper geknipt worden.

Een mogelijke verklaring is dat bij zelfstandige modale werkwoorden de focus niet op de actie ligt (die door een ander hoofdwerkwoord kan worden uitgedrukt), maar op het resultaat. Dit wordt geïllustreerd door de zinnen in (45): in (45a) gaat het de spreker er meer om dat diens haar korter moet zijn, terwijl de spreker in (45b) impliceert naar de kapper te moeten gaan. Hieruit kan worden afgeleid dat het zelfstandig voorkomen van modale werkwoorden leidt tot een resultaatgerichte interpretatie. Een mooi voorbeeld wordt gegeven in (46):

- (46) De hond moest kaas, dat was het!

De spreker herinnerde zich plotseling wat er moest gebeuren: de hond moest kaas krijgen (of eigenlijk al hebben). Hier ligt de focus duidelijk op het resultaat. Als de spreker in dit geval een werkwoord zoals *hebben* of *krijgen* had toegevoegd, had die niet het gewenste resultaat

bereikt: toevoeging van *hebben* zorgt ervoor dat de hond in de beginstaat niet meer per definitie geen kaas heeft (als in (47a)), terwijl toevoeging van *krijgen* veel meer focus legt op de actie (het werkwoord) dan op het resultaat (zie (47b)).

- (47) a. De hond moest kaas hebben, dat was het!
 b. De hond moest kaas krijgen, dat was het!

Deze resultaatgerichtheid van zelfstandige modale werkwoorden kan ook verklaren waarom (43b) wel grammaticaal is, terwijl (43a) ongrammaticaal is. In (43b) ligt de focus namelijk veel sterker op het resultaat: als het subject klaar is met die laatste ingewikkelde truc, dan is hij klaar.

Al met al is het dus nauwkeuriger om te stellen dat zelfstandige modalen resultaatgericht zijn. Daarbij is het wel een vereiste dat het resultaat in de beginsituatie nog niet bereikt is.

4.2.8 Syntactische structuur

Barbiers (1995) stelt dat modale werkwoorden een niet-werkwoordelijke *small clause* (in het geval van een AP, PP of AdvP) of een nominaal complement selecteren. Aelbrecht (2014) laat zien hoe een zin met een PP-complement er onder deze analyse uitziet:

- (48) Jan moet in de regering. = Jan moet [_{small clause} t_{Jan} [_{PP} in de regering]]
 (Aelbrecht, 2014, p. 395)

Het subject van de zin start in de *small clause*, van waaruit het verplaatst wordt naar de positie van het subject. De *small clause* is in dit geval *Jan in de regering*. Een argument dat Barbiers (1995) gebruikt ter ondersteuning van deze *small clause*-analyse is dat deze modale complementen niet geëxtraponeerd kunnen worden, zoals in (49a) te zien is.

- (49) a. Jan had wel twee keer <in die jas> gekund <*>in die jas>.
 b. Jan heeft het boek <op de tafel> gelegd <*>op de tafel>.
 (Aelbrecht, 2014, p. 395)

Ze vertonen dus hetzelfde gedrag als andere *small clauses*, zoals in (33b).

4.2.9 Modale werkwoorden met voorzetsels

Een speciaal geval van transitieve zelfstandige modale werkwoorden betreft zinnen als in (50).

- (50) a. Ik wil mijn hoed op.
 b. Mag ik deze jurk vanmiddag aan?
 c. Ik kan echt geen hap meer op.

(Haeseryn et al., 1997)

Deze zelfstandige modale werkwoorden verschillen wezenlijk van de eerdergenoemde zelfstandige modale werkwoorden (zie (51b)), omdat een structuur van voorzetsel plus direct object daar niet mogelijk is (zie (51a)):

- (51) a. *Ik moet deze burger op.
b. Deze burger moet op.

Ook is het geen vereiste dat de gewenste staat nog niet bereikt is, en dus dat er daadwerkelijk een polariteitstransitie plaatsvindt. Neem bijvoorbeeld het volgende gesprek:

- (52) A: Je hoeft je hoed echt niet op hoor, het is niet zo warm.
B: Maar ik wil mijn hoed op!

Het is in deze situatie zeker mogelijk dat B geen hoed op heeft, maar het kan ook zo zijn dat B juist wel een hoed op heeft en deze op wil houden. Mogelijk hebben we hier dus niet te maken met zelfstandige modale werkwoorden zoals eerder besproken, maar met de vorming van de modale werkwoorden *op willen*, *aan mogen* en *op kunnen*.

4.3 Intransitieve modale werkwoorden

Zelfstandige modale werkwoorden hoeven geen complement te selecteren. Op deze intransitieve modale werkwoorden zal ik in deze sectie ingaan. Ik maak onderscheid tussen twee categorieën: het subject is een propositie of aanwijzend voornaamwoord (sectie 4.3.1), of het subject is een levend wezen (sectie 4.3.2).

4.3.1 Een stand van zaken als subject

De eerste categorie intransitieve modale werkwoorden bestaat uit zinnen als (53), waar het argument van het modale werkwoord verwijst naar een stand van zaken (Nuyts et al., 2023). Het complement kan een pronomen zijn (53a,b), maar ook bijvoorbeeld een CP (53c).

- (53) a. Dat mag.
b. Het moet wel.
c. Wat je daar doet, kan echt niet.

Het is niet noodzakelijk dat de beschreven stand van zaken al eerder expliciet uitgesproken is. Deze kan ook aanwezig zijn in de (gedeelde) context. Opvallend aan dit soort voorkomens is dat de lezing van het modale werkwoord epistemisch kan zijn (Honselaar & Olbertz, 2016):

- (54) Was het Jan die het laatste koekje uit de koektrommel had gepakt? Het moest haast wel, verder was er niemand meer in huis geweest.

Dit onderscheidt dit type zelfstandige modale werkwoorden van de transitieve zelfstandige modale werkwoorden uit sectie 4.2, omdat een epistemische lezing bij transitieve zelfstandige modale werkwoorden vervalt (zie ook (20)). Toch is ook hier sprake van zelfstandige voorkomens: het argument van De Hoop (2025) dat modale werkwoorden zelfstandig moeten

voorkomen omdat ze als voltooid deelwoord gebruikt kunnen worden (zie ook sectie 3.2), geldt nog steeds (55).

(55) Dat had gekund/gemoeten/gemogen.

Narrog (2005) legt uit dat een modaal werkwoord opereert over een propositie. Hij geeft het voorbeeld *she can do it*, waar het modale werkwoord *can* opereert over de propositie *she do it*. In lijn met die gedachte is het waarschijnlijk dat eenzelfde structuur hier aanwezig is, zoals te zien in (56) voor de zin *dat kan*. De spreker geeft dus een oordeel over de waarschijnlijkheid van de feitelijkheid van de stand van zaken, die is omvat in het argument van het modale werkwoord.

(56) [_{MOD} kan [_{PROP} dat]]

4.3.2 Een levend subject

Ook levende subjecten kunnen het argument zijn van intransitieve modale werkwoorden. Denk hierbij aan zinnen als (57).

- (57) a. Ik kan (wel/niet).
b. Je moet (wel/?niet).
c. Hij mag ?(wel/niet).
d. Ze wil wel/niet.

Vergelijkbaar met de intransitieve modale werkwoorden besproken in sectie 4.3.1 is hier context vereist. Deze twee constructies liggen dan ook erg dicht bij elkaar: bij een zin als *hij mag* zeiden de moedertaalsprekers die ik sprak dat dit mogelijk is, maar dat ze de voorkeur geven aan *het mag* in dezelfde context. Toch verschilt de constructie uit (57) wel degelijk van die uit sectie 4.3.1: een persoonlijk voornaamwoord of eigennaam is geen propositie met een waarheidswaarde, dus de structuur voorgesteld in sectie 4.3.1 is hier niet mogelijk. Het is dus goed mogelijk dat we hier te maken hebben met geïdiomatiseerde constructies afgeleid van de constructie in sectie 4.3.1. Zin (57a) betekent bijvoorbeeld iets als *ik ben beschikbaar*. Of deze constructie daadwerkelijk zijn oorsprong vindt in de constructie uit sectie 4.3.1, is een open vraag die beantwoord kan worden door diachroon onderzoek.

4.4 Lexicalisatie

Tot nu toe hadden alle besproken zelfstandige modale werkwoorden hun modale betekenis nog. Dit is echter niet altijd het geval: in sommige gevallen heeft het modale werkwoord een andere betekenis gekregen waarbij de modale betekenis verloren lijkt te zijn gegaan. In deze sectie zal ik twee van deze gevallen bespreken. Er zijn ongetwijfeld meer gevallen van dit soort modale werkwoorden die ik hier niet behandel.

4.4.1 Transitief *moeten* en *mogen*

De werkwoorden *mogen* en *moeten* kunnen voorkomen in de betekenis *aardig vinden*, zoals in (58).

- (58) a. Ik moet hem niet.
b. Hij moet mij.
c. Jij mag haar echt niet, of wel?

Zoals ook Aelbrecht (2014) opmerkt, lijken de modale werkwoorden *moeten* en *mogen* hier geen modale betekenis meer te hebben, aangezien *aardig vinden* niks te maken heeft met uitspraken over feitelijkheid.

4.4.3 *Willen*

Willen gedraagt zich anders dan de andere modale werkwoorden, omdat het vrijwel uitsluitend volitie uitdrukt. Zo is *willen* moeilijk te gebruiken in de voorbeelden uit sectie 4.2.3 (adjectieven als complement), omdat het subject in al die zinnen niet levend is (maar het kan wel: *Jan wil nog niet dood*). Toch blijkt *willen* ook niet-levende subjecten te kunnen selecteren:

- (59) a. Die fles wil maar niet leeg, ik houd hem al een uur op de kop.²
b. Mijn benen willen niet meer.
c. De motor wil niet.
d. Het wil niet zo.

In deze context is geen sprake van volitie, maar lijkt *willen* zoiets te betekenen als *kunnen of lukken*. Het lijkt hier dus om een vaste, niet-modale uitdrukking te gaan.

5 Discussie en conclusie

In deze scriptie heb ik een overzicht gegeven van de argumenten die er bestaan voor de stelling dat modale werkwoorden niet alleen als hulpwerkwoorden gebruikt kunnen worden, maar ook als zelfstandige werkwoorden. Sommige van deze argumenten heb ik weerlegd, maar er blijven genoeg argumenten om te kunnen concluderen dat modale werkwoorden wel degelijk kunnen fungeren als zelfstandige werkwoorden: het wegvallen van het hoofdwerkwoord leidt tot betekenisverschillen en het verdwijnen van de epistemische of situationele lezing, en alle modale werkwoorden hebben voltooid deelwoorden die gebruikt worden in het Nederlands. Daarnaast heb ik de zelfstandige modale werkwoorden ingedeeld in verschillende categorieën, waarna ik heb geprobeerd te verklaren waarom ze in die context zelfstandig gebruikt worden. Transitieve modale werkwoorden zijn resultaatgericht, waarbij er sprake moet zijn van een begrensde tralie op het complement, terwijl intransitieve modale werkwoorden door de spreker kunnen worden gebruikt om een uitspraak te doen over de feitelijkheid van de stand van zaken van het argument.

Uiteraard kent het huidige onderzoek enkele limitaties. Aangezien deze scriptie puur gebaseerd is op intuïtie, kan ik alleen uitspraken doen over wat er mogelijk is. Dit onderzoek zegt echter weinig over hoe taalgebruikers de besproken constructies gebruiken in hun

² Met dank aan Amke Haak voor dit voorbeeld.

dagelijkse leven. De hier besproken categorieën zelfstandige modale werkwoorden kunnen daarom nader onderzocht worden door een diachroon corpusonderzoek zoals onder anderen Nuyts (2011) en Honselaar en Olbertz (2016) hebben uitgevoerd, waarbij de focus specifiek kan liggen op deze verschillende categorieën om te onderzoeken hoe ze door de eeuwen heen tot stand zijn gekomen. Honselaar en Olbertz (2016) en Olbertz en Honselaar (2017) geven hier al een aanzet tot, maar zij bekijken de verschillende categorieën niet in meer detail. Ook een corpusonderzoek in het hedendaags Nederlands kan ons helpen de verschillende categorieën zelfstandige modale werkwoorden beter te begrijpen.

Met deze scriptie heb ik laten zien dat zelfstandige modale werkwoorden geen slordigheid zijn van sprekers, maar daadwerkelijk een functie vervullen. Sprekers kunnen zelfstandige modale werkwoorden gebruiken om subtiele betekenisverschillen aan te duiden, ambiguïteit tussen verschillende lezingen te voorkomen en hun oordeel te geven over de waarschijnlijkheid van een stand van zaken. En daarmee is nu ook de transitie uit de titel voltooid: de scriptie hoeft niet langer geschreven, maar is geschreven.

Referenties

- Aelbrecht, L. (2014). Wat als een modaal alleen komt? Modale complementellipsis in het Nederlands vanuit de generatieve hoek. *Dutch Linguistics/Nederlandse Taalkunde*, 19(3).
- Barbiers, L. C. J. (1995). *The syntax of interpretation* [Proefschrift]. Universiteit Leiden.
- Caers, W., & Gregersen, S. (2019). Wat mutt, dat mutt: 'Independent' modals in West Germanic vernaculars. *Nederlandse Taalkunde*, 24(3), 399-417.
<https://doi.org/10.5117/NEDTAA2019.3.005.CAER>.
- Duinhoven, A. M. (1997). *Middel nederlandse syntaxis: synchroon en diachroon / 2, De werkwoordgroep*. Nijhoff.
- von Fintel, K. (2006). Modality and language. In D. M. Borchert (Reds.), *Encyclopedia of philosophy* (2e druk, pp. 20-27). MacMillan Reference USA.
- Foolen, A., & de Hoop, H. (2009). Conflicting constraints on the interpretation of modal auxiliaries. In L. Hogeweg, H. de Hoop & A.L. Malchukov (Reds.), *Cross-linguistic semantics of tense, aspect, and modality* (pp. 303-316). John Benjamins Publishing Company.
- Hacquard, V., & Cournane, A. (2016). Themes and variations in the expression of modality. In *Proceedings of NELS* (Vol. 46, pp. 21-42).
- Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., de Rooij, J. & van den Toorn, M. (1997). 18.5.4.4.iv Voorkomen zonder infinitief (versie 2.1). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*.
<https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/ans1805040404lingtopic>. (geraadpleegd 25 juni 2025).
- Hoeksema, J. (1997). Negatief-polair moeten. *Tabu*, 27, 95-112.
- Honselaar, W., & Olbertz, H. (2016). The use of Dutch moeten without an infinitive: A case of degrammaticalization. In A. Bannik & W. Honselaar (Reds.), *From variation to iconicity: Festschrift for Olga Fischer*. Pegasus.
- De Hoop, H. (2025). Hun kunnen beter Nederlands als jou! Argumenten over weglatingen in prescriptieve grammatica. Artikel in voorbereiding.

- Mortelmans, T., Boye, K., & Van Der Auwera, J. (2009). Modals in the Germanic languages. In B. Hansen & F. de Haan (Eds.), *Modals in the languages of Europe: A reference work* (pp. 11-70). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110219210.1.11>.
- Narrog, H. (2005). On defining modality again. *Language sciences*, 27(2), 165-192. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2003.11.007>.
- Nuyts, J. (2007). Kunnen diachroon. *Taal en Tongval*, 59, 118-148.
- Nuyts, J. (2011). Degrammaticalisatie in de Nederlandse modale hulpwerkwoorden. *Verlagen & Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren*, 121(2).
- Nuyts, J. (2013). De-auxiliarization without de-modalization in the Dutch core modals: a case of collective degrammaticalization?. *Language Sciences*, 36, 124-133. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2012.04.003>.
- Nuyts, J., Goelen, H. J., & Caers, W. (2018). Hoeven diachroon. *Taal & Tongval*, 70(1), 17-46. <https://doi.org/10.5117/TET2018.1.NUYT>.
- Nuyts, J., & Caers, W. (2020). Directionals and re-autonomization in Dutch modals. *Language Dynamics and Change*, 11(2), 241-272. <https://doi.org/10.1163/22105832-bja10012>.
- Nuyts, J., Caers, W., & Goelen, H. J. (2023). Zullen en willen: Twee vreemde eenden in de modale bijt. *Nederlandse Taalkunde*, 28(3), 278-305. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2023.3.002.NUYT>.
- Olbertz, H., & Honselaar, W. (2017). The grammaticalization of Dutch moeten: modal and post-modal meanings. In K. Hengeveld, H. Narrog & H. Olbertz (Eds.), *The grammaticalization of tense, aspect, modality, and evidentiality: A functional perspective* (pp. 273-300). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110519389>.
- Puskás, G. (2018). To wish or not to wish: Modality and (metalinguistic) negation. *Glossa: a journal of general linguistics*, 3(1). <https://doi.org/10.5334/gjgl.412>
- Vanden Wyngaerd, G. (1990). *PRO-legomena: an investigation into the distribution and the referential properties of the empty category PRO* [Proefschrift]. Universiteit Antwerpen.